

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО РОЗВИВАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ

Постановка проблеми. У сучасній професійно-технічній освіті запровадження інноваційних педагогічних технологій, зокрема особистісно розвивальних, є важливою умовою забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Водночас, значна кількість педагогів професійно-технічних навчальних закладів не виявляє готовності до застосування таких особистісно розвивальних технологій, як проблемно-розвивальна, проектна, програмованого навчання, диференційованого навчання, імітаційно-ігрового навчання, контекстного навчання, кейс-технологія та ін. Отже, актуальними є дослідження різних аспектів підготовки викладачів закладів професійно-технічної освіти до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки педагогів до застосування особистісно орієнтованого підходу до навчання на технологічних засадах присвячені роботи І. Зязюна [1], Д. Левітеса [3], В. Петровського [6], В. Серікова [7], М. Чобітка [8] та ін. Психолого-педагогічні аспекти запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічній освіті висвітлюються у працях П. Лузана [4], О. Кошука [2], В. Манька [5] та ін. Узагальнюючи результати вказаних досліджень, можна визначити такі найсуттєвіші ознаки особистісно розвивальних педагогічних технологій.

1. Пріоритет особистісно-сислової сфери того, хто навчається, зокрема мотиваційно-ціннісного її компоненту.

2. Культивування унікального досвіду учня, визнання його права на помилку.

3. Включення досвіду учня до освітнього процесу, актуалізація суб'єктного досвіду, що забезпечується шляхом проблематизації навчального заняття, спільного цілепокладання і планування, постійної рефлексії.

4. Визнання цінності спільного досвіду, взаємодії. Будь-яка робота з учнями є комунікативною подією. Спільний досвід доводить цінність колективної роботи в освітньому процесі.

5. Побудова процесу навчання з урахуванням психофізіологічних особливостей учня. Навчальний матеріал добирається не тільки і не стільки виходячи з навчальних можливостей учнів, скільки з огляду на індивідуальні способи опрацювання інформації.

6. Переорієнтація процесу навчання на постановку і розв'язання самими учнями навчальних завдань — пізнавальних, дослідницьких, проєктивних тощо. Усвідомленість мети являє собою орієнтири подальших дій тих, хто навчається.

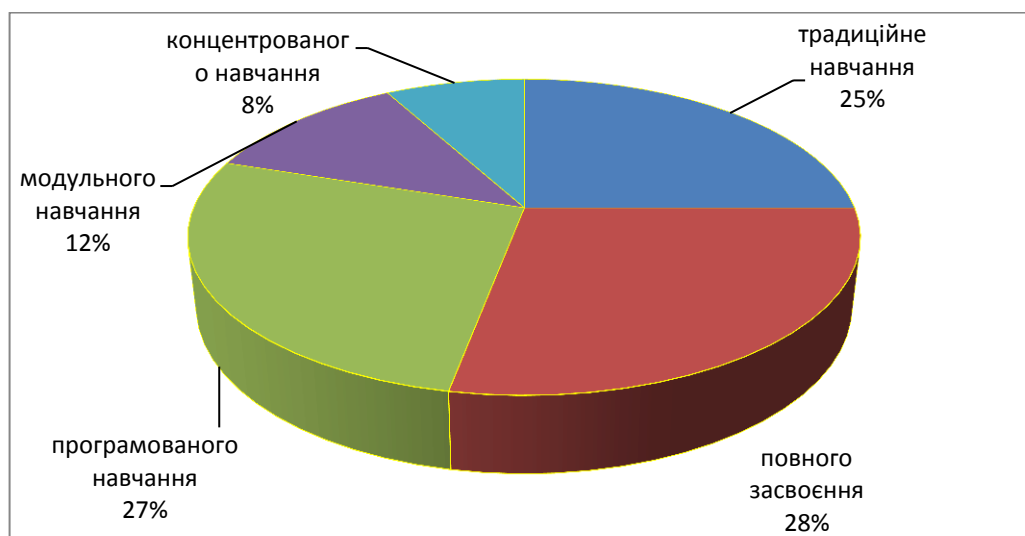
7. Зміна позиції педагога як інформатора і контролера на позицію координатора, фасилітатора, що зумовлює створення умов для становлення учня як суб'єкта діяльності.

Разом з цим готовність педагогів професійного навчання до запровадження особистісно-розвивальних педагогічних технологій є недостатньо вивченою. Отже, **мета статті** — охарактеризувати стан та обґрунтувати перспективи запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічній освіті.

Виклад основного матеріалу. Спрямованість дослідження на запровадження педагогами ПТНЗ особистісно розвивальних педагогічних технологій зумовила постановку проблеми формування їхньої готовності до такої діяльності. Ми розглядаємо готовність педагогів до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій

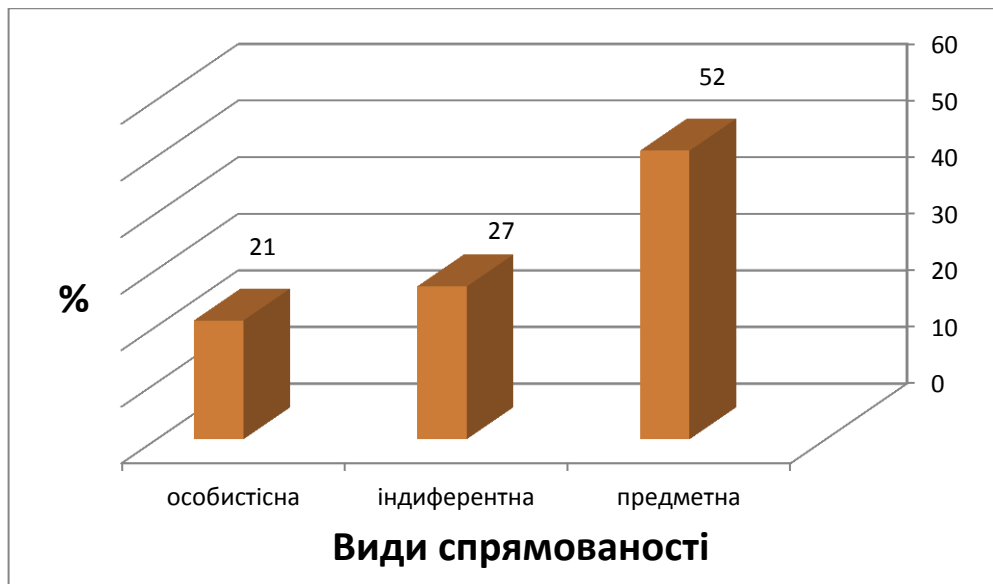
як цілісне внутрішнє особистісне утворення, що ґрунтується на мотивах, особистісних якостях, засвоєних професійно значущих знаннях, уміннях, навичках, способах діяльності, які забезпечують цю діяльність. Отже, готовність педагогів до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій є особистісним утворенням і включає такі компоненти, як мотиваційний (мотиви, адекватні цілям та завданням щодо запровадження означених технологій), особистісний (значущі для цього здібності та якості особистості), змістовий (сукупність необхідних знань), операційний (сукупність умінь, що дозволяють запроваджувати особистісно розвивальні педагогічні технології).

У процесі дослідження стану готовності педагогів ПТНЗ до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій співробітниками лабораторії методик професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (серед них О. Кошук, П. Лузан, В. Манько, Л. Нестерова, Г. Романова та ін.) було визначено, що значна кількість педагогів ПТНЗ (78 %) віддають перевагу застосуванню предметно зорієнтованих педагогічних технологій над особистісно зорієнтованими. У предметно зорієнтованих технологіях основними цілями виступають знання, вміння та навички учнів з конкретних навчальних предметів. Під час експерименту визначено такі основні ознаки технологій, що належать до цієї групи: домінантна позиція педагога, учень — об'єкт педагогічного впливу, діагностична постановка цілі, розподіл змісту на невеликі завершені одиниці («навчальні елементи», «малі тематичні блоки», «модулі» тощо), обов'язковість виконання вимог навчальної програми і навчального плану, поетапне тестування, критерії засвоєння (еталонні результати), коригувальний зворотний зв'язок. До предметно зорієнтованих педагогічних технологій належать, зокрема, технологія традиційного навчання, технологія повного засвоєння, модульна технологія та ін. Статистичні дані щодо їх застосування педагогами ПТНЗ представлені на рис. 1.

Рис. 1. Застосування предметно зорієнтованих педагогічних технологій у підготовці кваліфікованих робітників

Основними ознаками особистісно розвивальних технологій, які запроваджують 22 % педагогів, є такі: фасилітаційна (підтримувальна) позиція педагога, учень — суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності, конструювання цілей щодо розвитку потреб і здібностей учнів засобами навчального предмета, висока частка самостійності учнів, створення «нового» (суб'єктивно нове знання чи особистісне новоутворення — потреби, домагання, здібності, якості), рефлексія, аналіз і врахування особливостей особистості учня.

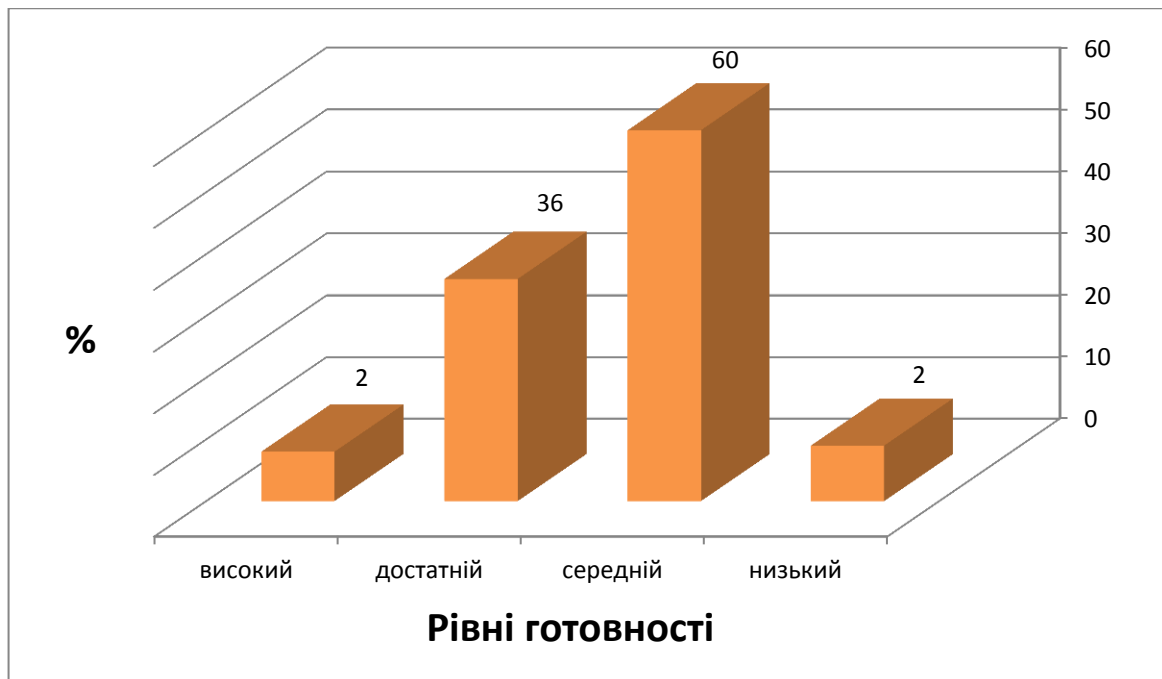

Рис. 2. Прояв видів професійно-педагогічної спрямованості у педагогів ПТНЗ

Такі технології спрямовані на розвиток ключових особистісних компетентностей учнів (зокрема, креативності, самостійності, активності, комунікабельності, здатності до спільної діяльності та співробітництва), що відповідають вимогам сучасного ринку праці. До цієї групи належать технології проектного навчання, імітаційно-ігрового навчання, кейс-технологія та ін.

Отримані результати пов'язані зі сформованістю у педагогів відповідного виду професійної спрямованості (рис. 2). Експериментальні дані свідчать про те, що більше 50 % викладачів мають предметно зорієнтований вид спрямованості (пріоритети застосування предметно зорієнтованих педагогічних технологій, зокрема, акцент у викладанні робиться на знанневому компоненті). Водночас, у частини досліджуваних (27 %) спостерігається індиферентний вид, що свідчить про неусвідомлення власних установок у викладанні, а у трохи меншій кількості викладачів (21 %) має прояв особистісно зорієнтований вид спрямованості (пріоритети розвитку особистості учнів, індивідуальний підхід тощо).

У процесі дослідження встановлено, що для більшості педагогів характерним є середній рівень готовності до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій, більше третини досліджуваних мають достатній рівень готовності, а високий та низький рівні виражені досить незначно (кожен з них має значення близько 2 %). Отримані результати представлені на рис. 3.

Рис. 3. Рівні готовності педагогів професійного навчання до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій

Отже, високий рівень готовності до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів, що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є навчання студентів — майбутніх педагогів та підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації.

У процесі експериментальної роботи здійснено експертну оцінку ефективності особистісно розвивальних педагогічних технологій для підготовки кваліфікованих робітників, що ґрунтується на компетентнісному підході, зокрема на визначенні впливу застосування конкретних особистісно розвивальних технологій на розвиток особистісних компетентностей учнів. У таблиці 1 представлено 5 провідних позицій серед технологій, які застосовуються в ПТНЗ. У четвертій колонці представлено тріади основних особистісних компетентностей, що розвиваються завдяки застосуванню технології.

Таблиця 1

Рейтинг найпоширеніших особистісно розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічній освіті

Ранг	Педагогічна технологія	Особистісні компетентності за результатами ранжування
1	Проектне навчання	– Креативність – Здатність до спільної діяльності та співробітництва – Активність
2	Кейс-технологія	– Аналіз проблем і прийняття рішень – Креативність – Здатність до спільної діяльності та співробітництва
3	Імітаційно-ігрове навчання	– Здатність до спільної діяльності та співробітництва – Комунікабельність – Аналіз проблем і прийняття рішень
4	Проблемно-розвивальне навчання	– Креативність – Аналіз проблем і прийняття рішень – Особистісне самовдосконалення
5	Дистанційне	– Самостійність

	навчання	– Активність – Саморегуляція
--	----------	---------------------------------

Закономірним є те, що першу позицію займає проектне навчання, оскільки саме ця технологія забезпечує навчання через діяльність. Таке навчання реалізує цілі випереджального розвитку автономності й активності.

На теперішній день лабораторія методик професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України запроваджує розроблені проекти 6 особистісно розвивальних технологій для автотранспортної, будівельної та аграрної галузей, зокрема і представлені у таблиці технології, які обіймають за ранжуванням перші 4 позиції.

На основі отриманих результатів сформульовано такі пропозиції щодо перспектив застосування особистісно розвивальних педагогічних технологій педагогами ПТНЗ:

- сприяти популяризації кращого досвіду діяльності педагогів щодо запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій;
- здійснювати узагальнення, науково-методичне обґрунтування і поширення досвіду застосування педагогами таких технологій на всеукраїнських, регіональних, університетських науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях за круглим столом;
- підтримувати міжнародне співробітництво вищих інженерно-педагогічних навчальних закладів і педагогічних коледжів з метою взаємозбагачення змісту підготовки педагогів для цієї сфери освіти;
- розробляти та запроваджувати інноваційні технології у підготовці майбутніх педагогів до означеного виду діяльності;
- здійснювати навчально-методичне забезпечення застосування педагогами особистісно розвивальних педагогічних технологій;
- розробляти та запроваджувати варіативні програми навчання педагогів у системі підвищення кваліфікації;
- досліджувати психологічні та педагогічні чинники розвитку суб'єктності й продуктивності педагогів у проектуванні ними навчальних технологій;
- забезпечувати умови для самоосвіти та саморозвитку педагогів у напрямі застосування та проектування інноваційних технологій.

Висновок. Отже, особистісно розвивальні педагогічні технології, які забезпечують формування та розвиток особистісних компетентностей учнів, нині у професійно-технічній освіті мають обмеження у застосуванні, зокрема в наслідок недостатньої готовності педагогів до їх запровадження.

Означене свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для її цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є навчання студентів — майбутніх педагогів та підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації.

У подальших дослідженнях планується вивчення психолого-педагогічних умов підготовки педагогів ПТНЗ до застосування особистісно розвивальних педагогічних технологій.

Література:

1. Зязюн І. А. Дидактичне проектування технологій і методів учіння у вимірах педагогічної дії / І. А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід. — 2010. — № 23. — Режим доступу до журналу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_23/index.htm.
2. Кошук О. Б. Формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сільського господарства засобами педагогічної гри / О. Б. Кошук // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 6 / Інст-т проф.-тех. освіти

НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. — К. : Вид-во ІПТО НАПН України, 2013. — С. 34-38.

3. Левитес Д.Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д. Г. Левитес. — М.: Издательство московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. — 320 с.

4. Лузан П.Г. Суть та дефініція поняття «Педагогічна технологія» / П. Г. Лузан // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 6 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. — К. : Вид-во ІПТО НАПН України, 2013. — С. 12-19.

5. Манько В.М. Інноваційні технології навчання професійного спілкування студентів / В.М.Манько, Л.В.Вікторова // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. — № 3 (50). — 2013. — Додаток 1. — Тем. випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». — Т. 2. — С. 165-169.

6. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности / В. А. Петровский . — Ростов — на Дону: Изд-во «Феникс», 1996. — 512 с.

7. Сериков В. В. Личностный подход в обучении: от концепции к технологии / В. В. Сериков // Проблемы обновления содержания общего образования. — Ростов-на- Дону, 1992. — 153 с.

8. Чобітько М. Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / М. Г. Чобітько. — К., 2007. — 39 с.

У статті охарактеризовано стан готовності педагогів професійно-технічних навчальних закладів до запровадження особистісно розвивальних педагогічних технологій. Наведено дані експериментального дослідження щодо застосування предметно зорієнтованих педагогічних технологій у підготовці кваліфікованих робітників, прояву видів професійно-педагогічної спрямованості у педагогів ПТНЗ, стану їхньої готовності до застосування особистісно розвивальних педагогічних технологій, результатів експертної оцінки ефективності таких технологій для підготовки кваліфікованих робітників. Визначено пропозиції щодо перспектив застосування особистісно розвивальних педагогічних технологій педагогами ПТНЗ.

Ключові слова: готовність до діяльності, особистісно розвивальна педагогічна технологія, професійна спрямованість педагога, компетентність.

В статье охарактеризовано состояние готовности педагогов профессионально-технических учебных заведений к внедрению личностно-развивающих педагогических технологий. Приведены данные экспериментального исследования по применению предметно-ориентированных педагогических технологий в подготовке квалифицированных рабочих, проявлению видов профессионально-педагогической направленности у педагогов ПТУЗ, состоянию их готовности к применению личностно-развивающих педагогических технологий, результатам экспертной оценки эффективности таких технологий для подготовки квалифицированных рабочих. Определены предложения по перспективам применения личностно-развивающих педагогических технологий педагогами ПТУЗ.

Ключевые слова: готовность к деятельности, личностно-развивающая педагогическая технология, профессиональная направленность педагога, компетентность.

The article outlines the state of readiness of teachers of vocational educational institutions to the implementation of the personality-developing pedagogical technologies. The data of experimental research on the application of domain-specific pedagogical technologies in training skilled workers, manifestations types of professional-pedagogical orientation of teachers of vocational educational institutions, their state of readiness for use of personality-developing pedagogical technologies, results of expert evaluation of the effectiveness of such technologies for skilled workers. Determined suggestions regarding the prospects of the use of personality-developing pedagogical technologies teachers of vocational educational institutions.

Key words: readiness, personality-developing educational technology, professional orientation of teacher competence.